

LBRIS

We know
books

ILIE POPA

AXA TIMPULUI

– Scurtă incursiune
prin geografie și istorie
pentru cei care le-au cam uitat –

PASTEL

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	5
<i>Apel către cititor</i>	9

DESPRE GEOGRAFIE

Pământul și Soarele	15
Continente și oceane	19
Poziția oceanelor pe globul pământesc	24
Munți, podișuri, câmpii, ape curgătoare	28
Câteva exerciții de călătorii imaginate	31
Țările lumii	35
Europa	41
Asia	44
America	46
Africa	47
Australia	48
Antarctica	49

DESPRE ISTORIE

Civilizația mesopotamiană	58
Civilizația egipteană	59
Civilizația greacă	63
Civilizația romană	65
Europa după căderea Romei	68
Europa în secolele XI-XV	78
Descoperirile geografice din sec. XV-XVI	82
Civilizația vest-europeană în sec. XVI-XIX	86
Europa și omenirea în secolul XX	91
Anul 1989, an de schimbări în Europa	97
Urmărire pe Axa Timpului	101
Câteva mari invenții, importante pentru omenire	105
Date din Istoria românilor	108
Câteva comentarii și completări	119

Astăzi la geografie vom vorbi despre poziția Pământului față de Soare, despre harta globului pământesc cu oceanele și continentele, dar și despre statele lumii.

La statele lumii vom vedea niște tabele cu ordinea de mărime a statelor, după suprafața pe care o ocupă fiecare și ordinea de mărime după numărul de locuitori. Apoi discutăm și despre principalele state de pe fiecare continent.

Pământul și Soarele

Mai întâi vreau să-ți vorbesc, în câteva cuvinte, despre Pământ și Soare, două corpuri cerești (sau aștri, cum li se mai spune).

Pământul e rotund, sferic, ca o minge, ca un glob foarte mare. E plin pe di-

năuntru cu materie. Pe noi ne interesează cum arată pe dinafară.

Ca să înțelegi cum e cu Pământul și cu Soarele, îți propun să ne jucăm, cu gândul, câteva minute: să ne închipuim că avem în casă un corp rotund, cum e Pământul, de exemplu, un bostan. Prin locul unde era coada bostanului înfigem o vergea și o scoatem prin partea cealaltă. Bostanul se poate roti în jurul vergelei. Desenăm pe bostan un cerc mic, cât un vârf de deget, și zicem că acest cerc este România, așezată pe suprafața Pământului. La câțiva metri punem o veioză, cu un bec mare, care luminează bostanul. Spunem că bostanul e Pământul și becul e Soarele. România desenată pe bostan este luminată de Soare (de bec). Rotim ușor bostanul. România va fi luminată tot mai puțin, apoi intră în întuneric. E noapte în România. Mai rotim până apare iar lumina pe România. E dimineață. Așa se rotește Pământul în

jurul axei sale. În 24 de ore face o rotație completă.

Încă puțin despre Pământ și Soare, și am terminat.

Pământul nu stă fix față de Soare. Nu se apropie de el și nu se îndepărtează, dar se mișcă continuu, pe un cerc. (Mai exact, se mișcă pe o elipsă, care e un cerc alungit.) Se deplasează, pe cerc, spre stânga și se mișcă încet-încet, astfel că, după 6 luni, va fi în partea cealaltă de Soare, iar după exact un an va fi la loc.

Concluzie: Pământul se rotește în jurul axei sale, o rotație completă în 24 de ore, și se mișcă în jurul Soarelui, pe un cerc, în timp de un an (365 de zile).

Îți mai spun că în jurul Soarelui se mai rotesc alte 8 corpuri cerești, care se numesc planete. Și încă ceva: în jurul Pământului se rotește un singur corp ceresc. Acesta este Luna.

După ce am vorbit puțin despre Pământ, despre globul pământesc, să vedem ce este la suprafața lui, pentru că la suprafața lui ne trăim noi viața.

Pentru asta luăm *Planșa 1* din cartea noastră, care reprezintă *Harta fizică* a suprafeței Pământului.

Mai întâi să înțelegem cum este reprezentat Pământul, aici, pe o foaie, știind că el este rotund, adică sferic. Aș zice că, presupunând că Pământul ar avea o coajă, s-a luat această coajă și s-a întins pe un platou. A rezultat, aproximativ, forma prezentată în *Planșa 1*. Se prezintă Pământul pe hartă sub această formă, pentru că, în acest fel, noi putem vedea deodată, atât ce este pe o parte a globului, cât și ce este pe partea opusă.

Eu cred că partea asta de Geografie, pe care am prezentat-o până aici, este partea cea mai grea. Cred că în continuare îți va fi mai ușor.

Și încă o precizare, în această paranteză, pe care nu țin s-o știi bine: cum e cu iarna și cu vara de la noi, din România? Răspuns: axa Pământului, adică, cum ar fi vergeaua care trece prin dovleac, nu este chiar verticală. Odată, partea de sus a globului (Polul Nord) este mai înclinată spre Soare, și astfel Polul Nord va fi luminat, iar Polul Sud va fi în întuneric. După o jumătate de an Polul Sud e luminat, iar Polul Nord e în întuneric.

Continente și oceane

Harta fizică din *Planșa 1* ne prezintă (prin culori diferite) apele, munții, dealurile și câmpiile.

Vedem pe hartă multă apă (culoare albastră), vedem munți (culoare maro), dealuri (culoare gălbuie) și câmpii (culoare verde).

Ne reamintim că Pământul este rotund, ca o bilă, ca o minge, foarte-foarte mare. Suprafața Pământului este acoperită astfel: două părți cu apă (mări, oceane) și o parte cu pământ uscat (câmpii, dealuri, munți).

Bucățile foarte mari de pământ uscat le numim continente. Sunt șase continente: 1. America, 2. Africa, 3. Australia, 4. Europa, 5. Asia și 6. Antarctica.

Întinderile foarte mari de apă le numim oceane. Sunt patru oceane: 1) Oceanul Atlantic, 2) Oceanul Indian, 3) Oceanul Pacific, 4) Oceanul Arctic (îi mai spune și Oceanul Înghețat de Nord).

Să observăm și să reținem că la mijlocul hărții este trasată o linie orizontală mai îngroșată, de culoare albastră, care este ca un brâu al Pământului. Această linie se numește Ecuator.

Partea cea mai de sus de pe hartă (adică cea mai de nord) se numește Polul Nord. Partea cea mai de jos de pe hartă (cea mai sudică) se numește Polul Sud.

Axa de rotație a Pământului, adică o vergea lungă-lungă, care ar străpunge Pământul, cum a străpuns vergeaua dovleacul, axa asta trece prin Polul Nord, partea de sus figurată în harta de pe *Planșa 1* și prin Polul Sud, partea de jos. (O astfel de vergea lungă-lungă, care să străpungă Pământul, nu există. Noi ne-o închipuim. Pământul se rotește și fără o asemenea vergea.)

Privind în partea stângă a hărții, vedem, peste întinderea de ape (de culoare albastră), două bucăți mari de uscat. Acestea împreună formează continentul AMERICA. Partea de sus e America de Nord, partea de jos este America de Sud.

De la America ne deplasăm privirea spre dreapta, cam pe linia Ecuatorului,

până întâlnim altă parte de uscat. Această bucată de uscat este continentul AFRICA. El este mărginit sus (la nord) de Marea Mediterană, iar în dreapta de Marea Roșie și, mai jos, de ocean. (Ne uităm și pe *Planșa 2*, care prezintă *Harta politică* a lumii, în care găsim înscrise Marea Mediterană și Marea Roșie.

Din partea cea mai de jos a Africii ne deplasăm mult spre dreapta, până întâlnim o altă bucată de uscat (dar mai mică decât Africa). Această bucată de uscat este continentul Australia.

Privim acum partea cea mai de jos a hărții. Vedem o bucată de suprafață a Pământului, care nu este albastră, ci este albă. Asta este o porțiune de uscat (deci nu e ocean), o bucată mare de pământ acoperită cu un strat de gheață. Această bucată de uscat este continentul ANTARCTICA. Nu are verdeță, nu e locuit de oameni.

Ridicăm privirea spre partea de sus a hărții, la mijloc. Vedem o altă bucată de uscat, deasupra Africii, care se prelungește mult spre dreapta, până la marginea hărții. Este cea mai mare suprafață de uscat de pe globul pământesc și cuprinde două continente. În stânga, deasupra Africii, este continentul EUROPA, continentul nostru, iar în dreapta este continentul ASIA.

Granița dintre Europa și Asia nu este delimitată de mări și oceane, ca la primele patru continente. Granița este așa cum au convenit-o oamenii.

Să urmărim pe hartă această graniță. Căutăm pe *Harta lumii* Marea Neagră. (De văzut *Planșa 2*). Mai jos de Marea Neagră este Asia, deasupra este Europa. De la Marea Neagră ne deplasăm privirea spre dreapta, până la Marea Caspică. Privim din nou *Planșa 1*. De la Marea Caspică ducem, în gând, o linie în sus, până